

УДК 001.89

В. М. Лященко

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

© Лященко В. М., 2018
<https://orcid.org/0000-0002-1698-8557>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.1226839>

У статті йде мова про дослідження поняття «інноваційна діяльність» у різних галузях науки. Визначено, що ключовими категоріями сучасного наукового дискурсу став кластер різних модифікацій термінів, що мають спільний корінь «інновація». З'ясовано, що економічна галузь науки більшою мірою розглядає інновацію як принципово новий продукт та визначає її як застосування структурних, фінансово-економічних, кадрових, інформаційних робіт або послуг, що забезпечують умови для створення ефективної економічної системи. У системі суспільних наук поняття «інноваційна діяльність» базується на вихідній тезі про позитивні зміни в системі виробничих сил, соціального забезпечення, системи людських взаємин. Актуальним є поєднання поняття «інноваційна діяльність» з актуальною категорією «модернізація», що передбачає здійснення практичних засобів щодо уведення в певний процес інноваційних якостей, систем, відносин, що забезпечують певному об'єкту конкурентну здатність. Визначено, що достатньо широко поняття «інновація» використовується в контексті педагогічної науки. На підставі аналізу наукових джерел з'ясовано, що інноваційна педагогічна діяльність розглядається як особливий вид творчої діяльності, спрямований на оновлення системи освіти. Вона є результатом активності суб'єктів освітнього середовища, та має на меті якісно змінити його відповідно до суспільних потреб та інтересів та особистісних вимог. Вивчення підходів до інноваційної діяльності як предмета наукових досліджень дозволяє визначити її як один із видів продуктивної діяльності та пов'язати з такими поняттями як ефективність, продуктивність, конструктивізм, співтворчість. У педагогічній практиці поряд з поняттям «інноватика» активно застосовують слова діяльність, процес, технологія, експеримент, що доводить різноплановість функціонування цього терміна в науковому просторі.

Ключові слова: інновація, діяльність, педагогіка, галузь, наук, термін, дискурс.

Лященко В. М. Инновационная деятельность как предмет научных исследований

В статье идет речь об исследовании понятия «инновационная деятельность» в различных областях науки. Определено, что ключевыми

категориями современного научного дискурса стал кластер различных модификаций терминов, имеющих общий корень «инновация». Выяснено, что экономическая отрасль науки в большей степени рассматривает инновацию как принципиально новый продукт и определяет ее как применение структурных, финансово-экономических, кадровых, информационных работ или услуг, обеспечивающих условия для создания эффективной экономической системы. В системе общественных наук понятие «инновационная деятельность» базируется на исходном тезисе о положительных изменениях в системе производственных сил, социального обеспечения, системы человеческих взаимоотношений. Актуальным является сочетание понятия «инновационная деятельность» с актуальной категорией «модернизация», предусматривающий осуществление практических средств по вводу в определенный процесс инновационных качеств, систем, отношений, обеспечивающих определенному объекту конкурентную способность. Определено, что достаточно широко понятие «инновация» используется в контексте педагогической науки. На основании анализа научных источников выяснено, что инновационная педагогическая деятельность рассматривается как особый вид творческой деятельности, направленный на обновление системы образования. Она является результатом активности субъектов образовательной среды, и имеет целью качественно изменить его в соответствии с общественными потребностями и интересами и личностных требований. Изучение подходов к инновационной деятельности как предмета научных исследований позволяет определить ее как один из видов производительной деятельности и связать с такими понятиями как эффективность, производительность, конструктивизм, сотворчество. В педагогической практике наряду с понятием «инноватика» активно применяют слова деятельность, процесс, технология, эксперимент, доказывающий разноплановость функционирования этого термина в научном пространстве.

Ключевые слова: инновация, деятельность, педагогика, отрасль, наук, срок, дискурс.

Lyashchenko V. M. Innovative activity as a subject of scientific research

The article deals with the study of the concept of "innovative activity" in various fields of science. It is determined that the cluster of various modifications of terms having the common root of "innovation" became the key categories of modern scientific discourse. It is revealed that the economic branch of science more and more considers innovation as a fundamentally new product and defines it as the application of structural, financial and economic, personnel, informational works or services that provide conditions for creating an effective economic system. In the system of social sciences, the concept of "innovative activity" is based on the original thesis of positive changes in the system of productive forces, social security, the system of human relationships. Actual is the combination of the concept of "innovative activity" with the actual category "modernization", which involves the implementation of practical

means for introducing into a certain process of innovation qualities, systems, relationships that provide a certain object of competitive ability. In the modern Ukrainian society, the concept of "innovative activity" is often associated with the notion of "reform", which is essentially incorrect. It is determined that the concept of "innovation" is widely used in the context of pedagogical science. On the basis of the analysis of scientific sources it was determined that innovative pedagogical activity is considered as a special kind of creative activity, aimed at updating the education system. It is the result of the activity of the subjects of the educational environment, and aims to qualitatively change it in accordance with public needs and interests and personal requirements. The study of approaches to innovation as a subject of scientific research allows us to define it as one of the types of productive activity and to associate with such concepts as efficiency, productivity, constructivism, co-creation. In pedagogical practice, along with the concept of "innovation" actively use the words of the word activity, process, technology, experiment, proving the versatility of the functioning of this term in the scientific space.

Key words: *innovation, activity, pedagogy, branch, sciences, term, discourse.*

Постановка проблеми. Демократичні зміни в українському суспільстві актуалізували проблематику пошуку та застосування нових принципів, методів, форм навчання, виробничої та суспільної діяльності, державного будівництва та багатьох інших інституцій, що забезпечують сталий економічний розвиток. Саме тому різні галузі науки звернулися до поняття «інноваційна діяльність» та аналізу його як предмета наукового пошуку. Принцип наукового аналізу доводить, що проблему, яка виникає на емпіричному рівні варто розглядати крізь призму теоретичного дослідження категорії та визначення найбільш суттєвих якостей виділеного поняття. Такий підхід визначив тему нашої статті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивчення наукової літератури доводить, що інноваційна діяльність як предмет наукових досліджень визначається кількома галузями науки, а саме: педагогікою, суспільствознавством, економікою, державним управлінням тощо. Питаннями розробки інноваційної діяльності в контексті роботи сучасного педагога займалися О. Бартків, К. Бондарєва, І. Дичківська, О. Козлова, О. Пехота, І. Підласий, О. Попова та інші. Економічні науки використовують поняття «інноваційна діяльність» як варіант креативної виробничої діяльності та ефективної економіки (М. Кларин, С. Кретов, І. Прокопенко, О. Солодухіна, В. Яценко). У парадигмі державотворчих процесів інновації досліджували О. Амосов, Л. Бєлова, К. Козлов, В. Сивокінь. Отже, у сучасні науці поняття «інноваційна діяльність» має широкий смисловий діапазон.

Мета статті полягає у визначенні основних підходів до тлумачення поняття «інноваційна діяльність» різними галузями сучасної науки.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність, будучи складним і багатоплановим феноменом, своїм змістом охоплює процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток, перетворення об'єкта, на переведення його в якісно новий стан; системну діяльність щодо створення, освоєння та застосування нових засобів; особливий вид творчої діяльності, що об'єднує різноманітні операції і дії, спрямовані на одержання нових знань, технологій, систем.

Аналіз наукових досліджень у галузі економічних наук, доводить, що кластер різних модифікацій терміна «інновація» є досить поширеним. Так, С. Кретов доводить, що інноваційна діяльність може визначатися як виконання робіт або надання послуг на основі застосування структурних, фінансово-економічних, кадрових та інформаційних нововведень, що забезпечують економію ресурсів або створюють умови для такої економії [3]. Дослідник М. Кларін визначає інноваційну діяльність через інший термін «принципово новий продукт». На нашу думку, термін немає чіткого визначення, оскільки новий продукт, за суб'єктивним враженням однієї людини, може виявитися старим для іншого підприємства, для іншого регіону, для іншої економічної системи. Для суспільствознавчих наук (Л. Белова, О. Віноградська, К. Козлов) характерним є поєднання поняття «інноваційна діяльність» з терміном «модернізація», який тлумачиться як здійснення практичних заходів щодо приведення виробничих сил у відповідність до якісних систем, що забезпечать конкурентоздатність [4]. Наука державного управління (А. Амосов, Т. Вітренко-Хрустальова, Д. Карамішев, С. Майстро, В. Сивокінь) визначає інноваційну діяльність як якісне визначення прогресу розвитку суспільства, тобто його позитивних змін на основі реформування старих державних інституцій [2].

Розвиток інноваційних процесів у освіті на сучасному етапі є об'єктивною закономірністю, що зумовлюється: інтенсивним розвитком інформаційних технологій у всіх сферах людського буття; оновленням змісту філософії сучасної освіти, центром якої став загальнолюдський цілісний аспект; гуманістично зорієнтованим характером взаємодії учасників навчально-виховного процесу; необхідністю підвищення рівня активності та відповідальності педагога за власну професійну діяльність, спрямовану на формування творчої особистості вихованця, готовності до сприйняття та активної діяльності у нових соціально-економічних

умовах. У зв'язку з цим винятково важливого значення набуває інноваційна діяльність педагога.

Інноваційна педагогічна діяльність як особливий вид творчої діяльності спрямована на оновлення системи освіти. Вона є результатом активності людини не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у зміні його відповідно до особистих і суспільних потреб та інтересів.

Інноваційна педагогічна діяльність – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики [1, с. 63].

Продуктами інноваційної педагогічної діяльності є нововведення, що позитивно змінюють систему освіти, визначають її розвиток і характеризуються як нові чи вдосконалені. Педагогічна діяльність завжди орієнтується на певний зміст, тобто на знання, які слід здобути у процесі навчання, та на якості особистості, які необхідно виховати. Залежно від того, які цінності домінують при цьому, педагогічна діяльність в освітніх перетвореннях може мати формуючий (традиційний) або розвивальний (гуманістичний) характер. Пошук шляхів оновлення педагогічних систем здійснюється на різних рівнях: одні установи починають розробляти концепції оновлення, інші – вже сформувалися як новий тип навчального закладу. Результатами інноваційних пошуків є якісно нові зразки освітніх систем, кожному з яких властиві специфічні структурно-організаційні особливості. Йдеться про нові типи навчальних закладів (адаптивні освітні установи, дитячі садки-школи, школи-лабораторії, гімназії, ліцеї тощо). За всіх відмінностей у стратегії й тактиці виникнення альтернативних навчальних закладів є багато спільного. У кожному випадку основу цього процесу становить інноваційна педагогічна діяльність, яка має своїм наслідком не лише створення і функціонування закладів нового типу, тобто структурні зміни, а й реформування, обґрунтування, розроблення якісно нових концептуальних засад.

Цільові, змістові та процесуальні особливості інноваційної освітньої системи моделюються передусім на основі гуманістично зорієнтованих педагогічних ідей і технологій, вони спрямовані на актуалізацію освітніх потреб особистості, яка росте й розвивається.

Інноваційна педагогічна діяльність може здійснюватися як у традиційних навчальних закладах (дошкільних установах, школах), так і в закладах нового типу. У традиційних та інноваційних закладах вона здебільшого здійснюється емпіричним шляхом, тобто шляхом проб і помилок. У закладах нового типу інноваційна діяльність виконує стабілізаційну (закріплення і збереження створеного раніше) і пошукову (спрямовану на зміну стану системи) функції, які відображають різні і взаємопов'язані рівні педагогічної діяльності у процесі її саморозвитку – репродуктивний (відтворюючий) і продуктивний (творчий). Репродуктивна діяльність заснована на відтворенні традиційних схем дій, спрямована на одержання заданого результату відомими засобами. Продуктивна діяльність пов'язана з формулюванням нових цілей і досягненням їх за допомогою нових засобів.

Інноваційна педагогічна діяльність є одним із видів продуктивної діяльності. Серед її обов'язкових компонентів особливу роль відіграє творчість. Надбання світової і вітчизняної педагогіки, сучасні науково-педагогічні дослідження та практичний досвід багатьох поколінь педагогів переконують у необхідності творчого елемента в педагогічній діяльності. Інноваційні процеси, інноваційна педагогічна діяльність без нього просто неможливі. Специфіка педагогічної творчості полягає в тому, що її об'єктом і результатом є творення особистості, а не образу, як у мистецтві, чи механізму, конструкції — як у техніці. Педагогічний процес розглядають як спільну творчість (співтворчість) педагога й вихованця в ситуації педагогічної взаємодії, у процесі якої відбувається педагогічне перетворення людини. Провідною формою і важливою складовою інноваційної педагогічної діяльності є експеримент, результати якого збагачують новими знаннями про навчально-виховний процес, дають змогу переконатися на підставі педагогічної практики в ефективності нових ідей і технологій.

Для педагогів, які працюють в інноваційному режимі, важливе значення має вивчення педагогічного досвіду як джерела інноваційної діяльності. Особливий інтерес вони виявляють до таких його різновидів, як передовий і новаторський педагогічний досвід. *Передовий педагогічний досвід* – навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність, у процесі якої стабільні позитивні результати у розв'язанні актуальних педагогічних проблем забезпечуються використанням оригінальних форм, методів, прийомів, засобів

навчання та виховання, нових освітніх систем або інтеграції традиційних форм, методів, прийомів і засобів.

Головними критеріями передового педагогічного досвіду є:

- актуальність – відповідність досвіду найважливішим на певному етапі проблемам навчання і виховання;
- новизна – наявність у теорії та практиці раніше не відомих знань, форм і методів діяльності. Вона властива не тільки науковим відкриттям, а й раціоналізації окремих аспектів педагогічної діяльності;
- результативність – підвищення рівня розвитку дітей у процесі застосування конкретного досвіду, оптимальне використання учителем (вихователем) і дітьми сил і часу для досягнення результату;
- стабільність – використання досвіду в діяльності інших педагогів протягом тривалого часу;
- раціональність – досягнення високих результатів за розумної інтенсифікації зусиль, засобів і використання часу;
- перспективність – можливість творчого наслідування досвіду іншими педагогами.

Послугуючись цими критеріями як своєрідними еталонами, можна оцінити рівень досягнення результатів у розвитку набутих на основі й у процесі безпосередньої педагогічної діяльності знань і навичок. Застосовувати їх слід сукупно, а не вибірково. Недооцінення ознак передового педагогічного досвіду може спричинити суб'єктивізм, помилкові, невиправдані оцінки, а перебільшення їх – формалізм.

Передовий педагогічний досвід, маючи багато спільного з новаторським досвідом, суттєво відрізняється від нього. *Новаторський педагогічний досвід* – породжена радикально новою педагогічною ідеєю навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність. Залежно від змісту і конкретних результатів виокремлюють такі його види:

- дослідницький педагогічний досвід (суть його полягає в отриманні оригінальних даних, нерідко — відкриттів завдяки використанню пошуку);
- раціоналізаторський педагогічний досвід (його метою є вдосконалення практики навчання і виховання на основі використання творчих ідей).

Як правило, новаторський педагогічний досвід є результатом творчого пошуку, реалізації оригінальних, смислових педагогічних ідей. Певний

потенціал перспективних ідей, які збагачують педагогічну практику, містить зразковий (репродуктивний) педагогічний досвід.

Зразковий (репродуктивний) педагогічний досвід – навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність, яка забезпечує ефективне і якісне розв'язання завдань навчання і виховання. Залежно від того, хто є автором чи носієм досвіду (окремий педагог, група вчителів або вихователів, методичне об'єднання працівників освітніх закладів району, міста, області та ін.), його класифікують як колективний, груповий або індивідуальний. Таким чином, інноваційна діяльність у контексті педагогічної науки розглядається як процес творчого пошуку нових рішень і способів реалізації важливих суспільних завдань навчання та виховання.

Висновки. Отже, поняття «інноваційна діяльність» як предмет наукових досліджень застосовується різними галузями науки. Найбільш дослідженою ця категорія є в педагогіці, що трактує її як цілеспрямовану педагогічну діяльність, засновану на переосмисленні власного педагогічного досвіду і досягнень сучасної цивілізації. Інноваційна діяльність в освіті завжди спрямована на підвищення її якості, тому можемо говорити про соціально-педагогічний феномен, що реалізується через творчий потенціал педагога.

Література

1. Артпедагогічний словник : навчальний посібник для студентів факультету початкової освіти / [автори-упорядники : О. В. Альмерот, Л. Я. Бірюк]. – 512 с.

2. Майстро С. В., Вітренко-Хрустальова Т. М. Інноваційна складова конкурентоспроможності економіки України. Публічне управління: виклики XXI століття : зб. тез XIII Міжнар. наук. конгресу, 21–22 березня 2013 р. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2013. – 368 с.

3. Кретов С. И. «Иновационная деятельность» как предмет научного анализа // Креативная экономика. – 2011. – Том 5, № 7. – С. 52–57.

4. Тексти лекцій з курсу «Соціальні технології» (для студентів 3 курсу денної форми навчання напряму 0502 (6.030601) – «Менеджмент» спеціальності 6.050200 – «Менеджмент організацій» / укл. : О. М. Віноградська, Л. О. Белова. – Харків : ХНАМГ, 2009. – 135 с.